

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до підготовки дипломної роботи
для студентів спеціальності
292 "Міжнародні економічні відносини"
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2021**

УДК 339.9:378.2(07.034)

М54

Укладачі: І. П. Отенко
Н. О. Пархоменко

Затверджено на засіданні кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу.

Протокол № 1 від 25.08.2020 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Методичні рекомендації до підготовки дипломної роботи для М54 студентів спеціальності 292 "Міжнародні економічні відносини" першого (бакалаврського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. І. П. Отенко, Н. О. Пархоменко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 57 с.

Подано рекомендації щодо порядку організації, виконання, правил оформлення та процедур нормоконтролю й захисту дипломної роботи. Наведено орієнтовний перелік тем робіт та анотації щодо змісту основних розділів.

Рекомендовано для студентів спеціальності 292 "Міжнародні економічні відносини" спеціалізації "Міжнародний бізнес" першого (бакалаврського) рівня.

УДК 339.9:378.2(07.034)

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2021

Вступ

Дипломна робота є складовою державної атестації, підсумковою індивідуальною письмовою роботою здобувача вищої освіти, яка дає змогу отримати комплексне уявлення про рівень засвоєння теоретичних знань та практичної підготовки, здатність до самостійної роботи за спеціальністю 292 "Міжнародні економічні відносини" освітньої програми "Міжнародний бізнес".

Випускна робота, яка виконується випускником першого (бакалаврського рівня), є підсумковою кваліфікаційною роботою, що дає змогу виявити рівень засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних знань та практичної підготовки, здатність до самостійної роботи за обраним професійним спрямуванням.

Випускна робота бакалавра виконується здобувачами вищої освіти на основі отриманих теоретичних знань, навичок науково-аналітичного опрацювання проблем із міжнародної економічної діяльності, а також результатів проходження переддипломної практики.

Випускна робота становить самостійно виконане та завершене наукове дослідження, що має практичне значення у сфері міжнародних економічних відносин.

Метою виконання випускної роботи бакалавра є глибоке осмислення теми, оволодіння методами самостійного дослідження, практичне застосування теоретичних знань для вирішення конкретних завдань щодо вдосконалення міжнародної економічної діяльності.

Виконуючи роботу, бакалавр повинен показати, як він одержав і обґрунтував наукові та практичні результати; які він отримав навички щодо вибору проблеми, обґрунтування її актуальності, формування мети і завдання дослідження, побудови плану дослідження і структури роботи, роботи з джерелами та статистичною інформацією; як він вміє аналізувати матеріали дослідження, обґрунтовувати рекомендації, узагальнювати роботи, висновки та пропозиції.

Виконана робота повинна мати логічний, доказовий, аргументований характер і відповідати викладеним у методичних вказівках вимогам; бути належно оформленою і мати всі необхідні супровідні документи.

Випускна робота має виконуватися на матеріалах реально функціонуючої організації, що є суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності і базою переддипломної практики.

У ролі суб'єктів, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, можуть бути виробничі і комерційні підприємства будь-якого профілю; невиробничі госпрозрахункові підприємства й організації в різноманітних сферах (науці, туризмі, культурі, мистецтві, видавничій, рекламній, інформаційній, концертній, кіно- і відео прокатній тощо); спеціалізовані зовнішньоекономічні організації, у тому числі і зарубіжні, банки, митниці, торгово-промислові палати, біржі, страхові товариства, центри аукціонів і тендерних торгів, інвестиційні компанії, спільні підприємства, акціонерні товариства і холдинги за умови наявності в їх статутних фондах іноземного капіталу; органи державної влади і місцевого самоврядування; органи приватизації; міжнародні фонди сприяння ринковим перетворенням в Україні; адміністративні органи вільних економічних зон, територій пріоритетного розвитку і залучення іноземного капіталу, прикордонного обміну; суспільно-політичні й інші об'єднання в інтересах законодавчої ініціативи удосконалювання зовнішньоекономічного законодавства.

1. Порядок виконання та захисту роботи

Підготовка роботи здійснюється протягом останнього семестру навчання бакалавра. Порядок виконання роботи передбачає певну послідовність етапів, що складають вибір теми дослідження, планування, організацію та види науково-дослідної роботи на кожному етапі підготовки роботи, а також виконання вимог до звітної документації, що відображає проміжні підсумки роботи над кваліфікаційною роботою: підготовка аналітичного огляду, реферату, доповіді, публікації, участь у конференції, розроблення рекомендацій, звіт з практики.

Першочерговим етапом виконання дипломної роботи до початку переддипломної практики є вибір здобувачем вищої освіти теми дипломної роботи, об'єкта дослідження та розроблення розгорнутого плану роботи. Тематика робіт розроблена за програмою "Міжнародні економічні відносини" кафедрою міжнародного бізнесу та економічного аналізу. Перелік рекомендованих тем робіт наведений у *додатку А*. В *додатку Б* наведено приклад змісту роботи. Здобувач вищої освіти має право запропонувати власну тему з необхідним обґрунтуванням доцільності її розроблення, попередньо узгодивши її із керівником. У процесі вибору теми враховується її актуальність, відповідність спеціалізації, планам кафедри, науковим та практичним інтересам здобувача.

Після узгодження теми дипломної роботи та плану її написання із керівником дипломної роботи, здобувач має написати заяву на ім'я завідувача кафедри із проханням затвердити тему дипломної роботи, керівника дипломної роботи, підприємство (організацію) для проходження переддипломної практики та план її написання. Приклад написання такої заяви наведений у *додатку В*.

Здобувач допускається до виконання дипломної роботи та проходження переддипломної практики тільки після підписання заяви завідувачем кафедри.

Закріплення за здобувачем теми дипломної роботи оформлюється наказом ректора ХНЕУ ім. С. Кузнеця за поданням випускової кафедри. Цим же наказом призначається керівник роботи.

Робота виконується під керівництвом викладача кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу, що має вчений ступінь та/або вчене звання. Науковий керівник бере участь в усіх процедурах: затвердження теми, її коректування, попередній захист та захист. Керівник дипломної роботи має:

- надати допомогу щодо уточнення теми дипломної роботи та написання її розгорнутого плану, визначення предмета та об'єкта дослідження;

- зорієнтувати здобувача щодо збирання необхідної для досягнення мети дипломної роботи інформації;

- надати рекомендації щодо вибору джерел наукової, методичної та спеціальної літератури;

- контролювати виконання етапів роботи відповідно до затвердженого кафедрою графіка;

- надавати консультації з приводу виконання розділів дипломної роботи, її оформлення, підготовки доповіді та презентації.

Після затвердження теми здобувач отримує завдання на виконання роботи, що містить: уточнення предмета, мети, завдань та методів дослідження; обговорення з керівником та формулювання попередніх наукових результатів (висновків, теоретичних положень, практичних рекомендацій); складання змісту; розроблення календарного плану роботи.

Виконання дипломної роботи має проходити згідно з графіком, затвердженим випусковою кафедрою. Після підписання заяви щодо затвердження теми та плану дипломної роботи здобувачеві видається два екземпляри графіка виконання дипломної роботи. Ознайомлення із даним графіком має бути підтверджено підписом студента. Один екземпляр

графіка залишається у студента, другий – у керівника дипломної роботи, де він фіксує рівень виконання здобувачем такого графіка та дати проведення консультацій. У відгуку на роботу перед її захистом керівник приділяє увагу регулярності і своєчасності виконання роботи згідно із графіком.

Для забезпечення контролю своєчасного виконання здобувачами вищої освіти роботи передбачається проведення **попереднього розгляду робіт**. Дата попереднього розгляду дипломних робіт встановлюється кафедрою. Результати дослідження подаються за визначеною формою (*додаток Г*).

Перед остаточним оформленням чистового варіанта виконаної дипломної роботи здобувач має подати керівникові для перевірки чернетку всіх розділів, враховуючи вступ, висновки та список використаних джерел.

Виправлена згідно із зауваженнями дипломного керівника чернетка **подається на нормоконтроль**, проходження якого означає відповідність оформлення дипломної роботи встановленим вимогам та можливість подання роботи до захисту.

Для проходження нормоконтролю здобувач має подати:

роботу, оформлену із дотриманням встановлених вимог, непереплетену, підписану керівником;

довідку про практичний інтерес роботи та можливість впровадження результатів дослідження в діяльність підприємства (установи);

рецензію на роботу – з підписом сторонніх наукових працівників, досвідчених висококваліфікованих фахівців та керівників підприємств, організацій, установ із печаткою, що затверджує їх підпис;

довідку про перевірку дипломної роботи в системі "Антиплагіат";

носії із електронним варіантом дипломної роботи та метаданими.

Викладач, який здійснюють нормоконтроль, у разі невідповідності роботи встановленим вимогам повертає її на доопрацювання й усунення недоліків.

Після проходження нормоконтролю робота у переплетеному вигляді, підписана керівником, із сукупністю всіх перелічених документів подається завідувачу кафедри. За умови відповідності роботи встановленим вимогам, завідувач кафедри підписує її та допускає до захисту. У протилежному випадку здобувач не допускається до захисту і подальші заходи щодо такої ситуації визначаються на засіданні випускової кафедри.

Для вчасного оформлення всіх необхідних документів та захисту роботи вона має бути закінчена, підписана керівником, перевірена

на нормоконтроль та подана на підпис завідувачу кафедри за 10 днів до початку захисту дипломних робіт згідно з затвердженим графіком.

Захист робіт проводиться перед екзаменаційною комісією (ЕК), склад якої затверджується ректором університету. На кафедрі розробляється графік захисту, якого здобувачі повинні дотримуватися.

Після доповіді здобувача голова та члени ЕК, інші особи, що присутні під час захисту, ставлять запитання, на які він повинен надати стислі чіткі та кваліфіковані відповіді. Наступним етапом є ознайомлення присутніх із відгуком керівника та рецензією. Здобувачу надається можливість відповісти на зауваження, зазначені в документах та виступити із заключним словом.

Підсумкова оцінка роботи визначається на основі: ступеня відповідності роботи рівню кваліфікаційних вимог, що висуваються до підготовки бакалаврів та кваліфікаційної роботи; відповідності теми спеціальності та програмі; якості та самостійності проведеного дослідження; наукової новизни, практичної значущості та достовірності отриманих результатів; відповідності оформлення до встановлених вимог; презентації результатів та їх захисту, наявності наукової публікації або участі з доповіддю в науково-практичній конференції; відгуків рецензента та наукового керівника. Рішення про результати захисту роботи приймається більшістю голосів на закритому засіданні членів екзаменаційної комісії.

2. Загальне оформлення дипломної роботи та супровідних документів

Дипломна робота містить такі структурні елементи (у порядку їх розташування в роботі): титульний аркуш; завдання на дипломну роботу; подання; реферат (українською, російською, іноземною мовами); зміст; вступ; основну частину (три розділи); висновки; список використаних джерел; додатки. Зазначені структурні елементи є обов'язковими для роботи.

Титульний аркуш є першою сторінкою роботи і слугує джерелом бібліографічної інформації, необхідної для оброблення та пошуку документа. Він містить інформацію про належність роботи до університету, вид роботи, назву теми, керівника та здобувача.

Завдання на дипломну роботу має інформативний характер. В ньому наводиться прізвище, ім'я, по-батькові автора, тема роботи, короткі мето-

дичні рекомендації до теми та графік її виконання. Завдання на дипломну роботу розміщують безпосередньо після титульного аркуша.

Подання голові ЕК щодо захисту дипломної роботи оформлюється відповідно до встановленої форми.

Титульний аркуш (пояснювальна записка), завдання на дипломну роботу та подання оформлюються за зразком, наведеним у *додатках Д – Ж*.

Реферат призначений для ознайомлення з роботою. Він має бути стислим, інформативним і містити відомості, які дозволяють прийняти рішення про доцільність захисту роботи.

Реферат має бути розміщений безпосередньо за поданням, починаючи з нової сторінки. Реферат складається українською, російською і іноземною (англійською, німецькою або іншою) мовами і повинен містити:

відомості про обсяг роботи, кількість сторінок, кількість ілюстрацій, таблиць, додатків, кількість джерел згідно з переліком посилань;

текст реферату;

перелік ключових слів.

Текст реферату подається у такій послідовності:

мета та завдання;

об'єкт та предмет дослідження;

методи дослідження та програмне забезпечення;

наукова новизна результатів дослідження та їх апробація;

рекомендації щодо практичного використання результатів роботи.

Реферат належить виконувати обсягом не більш ніж 500 слів, і, бажано, щоб він уміщався на одній сторінці формату А4.

Ключові слова, що є визначальними для розкриття сутності роботи, розміщують після тексту реферату. Перелік ключових слів містить від 5 до 15 слів (словосполучень), надрукованих великими літерами в називному відмінку в рядок через кому.

Зміст розташовується після реферату з нової сторінки. Він містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів та підрозділів.

Довідка про актуальність роботи та її відповідність даним діяльності підприємства/організації/установи та про можливість впровадження результатів дослідження – у *додатку И*.

Рецензія має містити характеристику таких сторін (*додаток К*):

актуальність теми;

відповідність змісту роботи затвердженій темі та встановленим завданням;

достовірність отриманих результатів, їх новизни та практичної значущості;

вміння використовувати науковий інструментарій та методи наукового дослідження;

ступінь обґрунтованості висновків та рекомендацій;

стиль викладення та оформлення роботи;

наявні недоліки та загальний рівень дослідження;

висновок щодо можливості допущення дипломної роботи до захисту та її оцінювання.

Рецензія подається в одному екземплярі.

На зворотному боці палітурки дипломної роботи прикріплюється конверт, у який кладуть рецензію та довідки.

Обов'язково до проходження нормоконтролю пройти перевірку на плагіат. Відповідальний за перевірку дипломних робіт за програмою "Антиплагіат" призначається випусковою кафедрою. Відмітка про проходження перевірки на плагіат оформлюється у вигляді окремої довідки. Для перевірки за програмою "Антиплагіат" подається повний текст дипломної роботи (без таблиць, рисунків, схем, додатків) на електронному носії.

Метадані дипломної роботи містять: заголовок дипломної роботи, прізвища авторів, ключові слова та анотація – українською, російською та англійською мовами. Подаються на електронному носії.

3. Наслідування авторських матеріалів у дипломних роботах різних освітніх ступенів

Розкриваючи можливість наслідування авторських матеріалів у дипломних роботах різних освітніх рівнів слід визначити ряд принципів моментів. Головні з них містяться в рамках вимоги підтримки достатнього рівня унікальності тексту дипломної роботи, який перевіряється відповідним програмним забезпеченням. Дипломні роботи, навіть за умови їх підготовки за однаковою назвою, мають містити повну текстуальну розбіжність.

Можливість допуску до захисту підготовленої дипломної роботи визначається, у тому числі, відсутністю запозиченого тексту без відповідних посилань та достатньо високим рівнем унікальності тексту (не менше 70 %).

4. Зміст і структура дипломної роботи

За структурою випускна робота бакалавра є формою організації наукового матеріалу, відображає логіку дослідження, що забезпечує єдність та взаємозв'язок всіх елементів змісту. Структура кваліфікаційної роботи повинна відповідати критеріям цілісності, системності, зв'язності.

Обов'язковими структурними елементами роботи є вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел та додатки. Кількість розділів – 3. Назви розділів та підрозділів дипломної роботи не повинні співпадати з назвою роботи.

Зміст дипломної роботи визначається її темою. Рекомендований обсяг випускної роботи бакалавра – *4,0 – 4,4 авторських аркушів* (до **75 сторінок**). До цього обсягу не включають список використаних джерел та додатки. Допускається відхилення в межах $\pm 5\%$.

Зміст вступу, основної частини та висновків повинні точно відповідати темі роботи та повністю її розкривати. Зміст роботи відображує вихідні положення наукового дослідження, весь його процес проходження та отримані результати. Робота не може бути компілятивною та мати реферативний (описовий) характер. Зміст роботи характеризується обов'язковою наявністю дискусійного (полемічного) матеріалу, задовольняти сучасний стан наукового знання та кваліфікаційні вимоги до підготовки бакалавра.

4.1. Вступ

У вступі розкривають сутність та стан досліджуваної проблеми, її значущість, підстави і вихідні дані для розроблення теми, наводять обґрунтування необхідності проведення дослідження. Викладаючи вступ, треба дотримуватися такої послідовності:

- актуальність теми та необхідність її розроблення;
- аналіз публікацій за обраною темою;
- мета й завдання дослідження;
- об'єкт та предмет дослідження;
- методи дослідження відповідно до визначених завдань;
- інформаційна основа роботи;
- інформація про базу переддипломної практики;
- практичне значення одержаних результатів;
- апробація результатів роботи і публікації.

Актуальність теми обґрунтовується шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми (відповідно до теми випускної роботи). Розкривається відповідність теми проблемам напряму підготовки за спеціальністю і доцільність роботи для розвитку відповідної галузі економіки та розвитку науки в цілому. Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне – сутність проблеми.

Аналіз публікацій за обраною темою – наводяться посилання на вчених (в алфавітному порядку), які займалися дослідженням даної проблеми та зробили найбільш вагомий внесок у її розроблення.

Мета й завдання дослідження. Здобувач формулює мету роботи і завдання, які необхідно вирішити. Метою роботи є вирішення поставленої наукової проблеми, отримання нового знання про предмет та об'єкт. Не слід формулювати мету як "дослідження...", "вивчення...", тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету.

Керуючись метою роботи, визначаються *завдання*, зазвичай як перерахування (проаналізувати..., розробити..., узагальнити..., виявити..., довести..., впровадити..., показати..., знайти..., визначити..., описати..., встановити..., з'ясувати..., надати рекомендації..., встановити взаємозв'язок..., зробити прогноз... тощо). Формулювання завдань необхідно робити якомога більш ретельно, оскільки опис їхнього рішення має відобразити зміст складових частин роботи. Це важливо також і тому, що заголовки розділів і підрозділів досить часто формуються на основі завдань роботи. У подальшому під час написання висновків доцільно їх будувати з точки зору досягнення мети і виконання поставлених завдань.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єкт – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію та обране для вивчення. Об'єктом є міжнародна економічна діяльність організації (галузі, регіону, країни). Предмет міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті відокремлюється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага студента, оскільки предмет дослідження визначає тему роботи, яка зазначена на титульному аркуші як її назва.

Методи дослідження. Подають перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом. Це дасть змогу

пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору саме цих методів. Вказується інформаційне та програмне забезпечення дипломного дослідження.

Інформаційна основа роботи – основні закони і нормативні акти, офіційні документи, довідкові, статистичні та бібліографічні видання, тексти, рукописи та звіти з науково-дослідної роботи, що згадуються в роботі (із зазначенням у квадратних дужках номерів джерел за переліком використаної літератури).

Інформація про базу переддипломної практики – дається стисла інформація про підприємство (установу, організацію), з використанням даних якого виконується робота та на прикладі якого розглядається предмет дослідження: повна назва, форма власності, сфера діяльності, місце в галузі (велике, середнє, мале) тощо.

Практичне значення одержаних результатів. Відзначаючи практичну цінність одержаних результатів, необхідно подати інформацію щодо ступеня готовності або масштабів використання. Коротко характеризуються основні прикладні результати роботи, визначається можлива галузь їх впровадження та їх вплив на проблему, яка при цьому вирішується.

Апробація результатів роботи і публікації. За умов наявності наводиться інформація про участь здобувача у наукових та науково-практичних конференціях, семінарах, на яких оприлюднені результати роботи, а також вказується наявність публікацій основних результатів дослідження у статтях наукових журналів, збірників наукових праць, матеріалів і тез конференцій, семінарів та ін.

4.2. Основна частина дипломної роботи

Основна частина роботи складається з трьох логічно завершених розділів, що розподіляються на підрозділи. Кожний з підрозділів присвячений вирішенню одного з завдань, сформульованих у вступі та закінчується висновком, до якого прийшов здобувач у результаті проведеного дослідження. Кожний з розділів є базою для наступного розділу. Назва розділів повинна відображати їх основний зміст. Назва розділів не може повторювати назву роботи. Послідовність теоретичного та емпіричного розділів в основній частині роботи не є регламентованою та визначається типом й логікою дослідження.

Перший розділ (до 15 сторінок) є **теоретико-методичним**. Під час роботи над першим розділом здобувач самостійно вивчає літературні

джерела, нормативні документи, що дозволяє йому розглянути основні питання досліджуваної проблеми.

У першому розділі роботи повинно бути викладено сучасний стан питань, що досліджуються, описано та проаналізовано основні підходи до погляду на проблему дослідження, використано рекомендовані методики, положення, інструкції з проблеми тощо. У цьому розділі обґрунтовуються теоретико-методичні положення щодо розроблення об'єкта дослідження на основі огляду літературних джерел, нових розробок, опублікованих статистичних даних із посиланням на джерела, іншої інформації, пов'язаної з темою. На основі вивчення наукової, навчально-методичної літератури розкриваються ступінь вивченості проблеми, досліджується стан розвитку відповідної галузі у світі та Україні.

У цілому перший *розділ повинен містити* теоретичне обґрунтування, сутність, значення, класифікаційні характеристики, сучасні тенденції об'єкта дослідження. Теоретичне обґрунтування має визначити роль і місце досліджуваних явищ та процесів у зовнішньоекономічній діяльності підприємства (організації, установи).

Матеріал першого розділу необхідно викласти в проблемному плані, тобто робота не повинна зводитися до переписування відомих істин з літератури. Студент повинен обмірковувати проблему, проаналізувати та узагальнити її висвітлення в літературі, показати своє ставлення до позитивних і негативних сторін питання, при цьому слід ілюструвати текст графічними матеріалами, таблицями, графіками, діаграмами тощо.

Розділ повинен завершуватися висновками, в яких необхідно узагальнити викладені положення з уточненнями (доповненнями), зробленими автором роботи, загострити увагу на теоретичних та практичних питаннях, які будуть вирішуватися в роботі.

У першому розділі повинно бути не більше чотирьох параграфів.

Другий розділ випускної роботи (до 25 сторінок) – *аналітичний* – повинен містити аналіз стану питань, що розглядаються на конкретному підприємстві (організації), на базі якого виконується робота, і ґрунтуватися на результатах переддипломної практики.

Другий розділ, як правило, складається з трьох або більше параграфів, змістовне наповнення яких можуть становити завдання з проведення аналізу, оцінювання, моделювання, виявлення умов, тенденцій, характеристик, особливостей, факторів бізнес-діяльності, зовнішньоекономічної

діяльності, виробництва, організації, підприємства, галузі, корпорації, ринку, регіону, країни.

У процесі дослідження необхідно враховувати інституціональні обмеження, посилаючись на закони, укази, постанови, рішення, статuti, положення, накази, розпорядчі та організаційні документи тощо.

Можуть наводитися дані: про організаційний устрій, розміри за кількістю працівників з їх динамікою за останні три-п'ять років, організаційно-правова форма та форма власності, галузева приналежність, основні види діяльності, спеціалізація, стратегічний профіль діяльності, міжнародні економічні зв'язки та хронологія їх розвитку, привабливість та зручність територіального розміщення та його обґрунтування, характеристика стадії (етапу) життєвого циклу підприємства.

Так, наприклад, на основі статистичних та даних з форм звітності, оперативної інформації з веб-сайтів показується динаміка найважливіших фінансово-економічних показників діяльності підприємства. Перелік основних фінансово-економічних показників господарської діяльності підприємства складають:

1. Вартість обсягу виробництва продукції, у тому числі експорт та імпорт (тис. грн):

- валової;
- товарної;
- реалізованої (обсяг продажів).

2. Кількість постійних працівників:

– усього (кількість, %),

з них за категоріями:

- керівники, (осіб, %);
- спеціалісти, (осіб, %);
- службовці, (осіб, %);
- робітники, (осіб, %).

3. Групи персоналу за освітою:

- із загальною середньою освітою (осіб, %);
- після закінчення ПТУ (осіб, %);
- із середньою спеціальною освітою (осіб, %);
- з вищою освітою (осіб, %);
- з незакінченою вищою освітою (осіб, %);
- з двома вищими за профілем роботи, або з науковим ступенем (осіб, %).

4. Середньомісячна заробітна плата працівників (грн);
у том числі за категоріями.
5. Продуктивність праці (грн / особу), виробництва (результат / витрати).
6. Собівартість продукції (тис. грн).
7. Прибуток балансовий (тис. грн).
8. Податки (тис. грн).
9. Прибуток чистий (тис. грн).
10. Рентабельність виробництва (%).
11. Витрати на науково-дослідні, конструкторсько-технологічні та експериментальні роботи:
усього, тис. грн,
з них : пов'язані з організацією ЗЕД (тис. грн, %).
- 11.1. Інвестиції у розвиток ЗЕД (тис. грн).
- 11.2. Інвестиції у людський капітал (витрати на навчання і підвищення професійних компетенцій працівників (тис. грн).
- 11.3. Витрати на проведення маркетингової діяльності щодо пошуку й обґрунтування нових зовнішніх ринків (тис. грн).
- 11.4. Капіталізована вартість акцій (тис. грн).
- 11.5. Фондовіддача основних фондів (за показниками обсягу продукції та прибутку).
- 11.6. Частка експортної продукції в загальному обсязі виробництва (%).
- 11.7. Частка імпортозамінної продукції в загальному обсязі виробництва (%).

Для аналізу ЗЕД підприємства використовують такі показники:

1. Абсолютні (тис. грн):
  - обсяг експорту;
  - обсяг імпорту;
  - обсяг накладних витрат на експорт/імпорт;
  - кількість і сума отриманих рекламацій;
  - кількість задоволених рекламацій;
  - обсяг експорту нових товарів.
2. Відносні:
  - а) індекси динаміки:
    - індекс вартості;
    - індекс фізичного обсягу;
    - індекс ціни;

- індекс кількості (динаміка частки світового, європейського ринків, частки нових товарів у експорті, які з'явилися на ринках за останні 5 років);
- б) середня тривалість обороту експортної/імпортної операції;
- в) коефіцієнт віддачі коштів від експортних/імпортних операцій.

3. Показники структури:

- географічна структура експорту/імпорту,
- товарна структура експорту/імпорту;
- структура накладних витрат на експорт/імпорт.

4. Показники ефективності (ефекту):

- валютна ефективність експорту/імпорту;
- ефективність експорту/імпорту;
- економічний ефект експорту/імпорту;
- інтегральний економічний ефект від експортно-імпортної діяльності;
- ефективність реалізації експортної продукції на внутрішньому ринку;
- ефективність придбання і використання імпортного обладнання;
- ефективність придбання та продажу ліцензій.

Здобувач повинен інтерпретувати отримані результати аналізу, об'єктивно оцінювати зовнішньоекономічну діяльність підприємства (організації), виявити невикористані резерви, розробити рекомендації з подальшого підвищення ефективності роботи підприємства в галузі зовнішньоекономічної діяльності, конкретизувати дії керівництва організації щодо виходу на міжнародні ринки та розвитку економічних зв'язків.

Аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємства (організації) відбувається за такими напрямками:

1. Обґрунтовано оцінити обрану мету та напрям зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) – експорт, імпорт, виставки, туризм, науково-технічне співробітництво, лізинг, ліцензування тощо. Зробити оцінювання стратегічного профілю та діючої стратегії підприємства на зовнішньому ринку.

2. Показати рік виходу підприємства на зовнішній ринок з короткою характеристикою країн, з якими здійснюється ЗЕД.

3. Охарактеризувати зовнішньоекономічні комерційні операції як комплекс основних та забезпечувальних операцій. Основні – це операції, які здійснюються між безпосередніми учасниками (зовнішньоторгові операції, орендні операції, обмін науково-технічними знаннями та досвідом, обмін науково-технічними послугами (інжиніринг, реінжиніринг), консалтинг, технічне обслуговування і забезпечення запасними частинами машино технічної продукції. Забезпечувальні – це операції, пов'язані з переміщенням

товару до покупця (міжнародне перевезення вантажів, транспортно-експедиторські операції, операції із зберігання і страхування вантажів, розрахунково-фінансові операції, митне оформлення вантажів, укладання агентських угод та угод з рекламними організаціями, дослідження кон'юнктури ринків).

4. Якщо підприємство здійснює експортні операції, то слід оцінити його експортні можливості: виробничий потенціал, реальні перспективи його розвитку, забезпеченість необхідною сировинною базою, наявний та перспективний рівень кваліфікації працівників, компетентність керівного складу, якість товару, його пакування, транспортування.

5. Проаналізувати, які структурні зміни всередині підприємства відбулися з моменту здійснення ЗЕД, на який відділ (особу) покладені функції ЗЕД, описати склад такої служби, завдання, цілі, показати кількість робітників, їх посади та посадові обов'язки. Охарактеризувати, яка служба на підприємстві здійснює функції маркетингу, чи її функції доручені спеціалізованій організації на договірних засадах. Навести організаційну структуру управління ЗЕД підприємством.

6. Проаналізувати рекламні матеріали з урахуванням специфіки експортних товарів (буклети, каталоги, листівки, прейскуранти тощо).

7. Охарактеризувати відносини з регіональною Торгово-промисловою палатою. Які заходи плануються на підприємстві щодо активної роботи на виставках.

8. Показати роботу підприємства з інформування, особливо з представництвами іноземних фірм в Україні.

9. Визначити, чи може підприємство забезпечити виробництво товару в обсягах, які потрібні для оволодіння запланованою часткою ринку, для забезпечення рентабельності збуту.

10. Провести аналіз утвореного на підприємстві банку даних за товарами, партнерами, конкурентами.

11. Проаналізувати види, структуру та зміст зовнішньоторгових договорів (контрактів), провести аналіз контрактів за товарами, базисними умовами поставки, які контракти планується укласти в перспективі, динаміку кількості та вартості контрактів.

12. Охарактеризувати зовнішньоторгову документацію на підприємстві: документи із забезпечення виробництва експортного товару, з підготовки товару до відвантаження, комерційні документи, транспортні документи, транспортно-експедиторські документи, митні документи.

13. Описати валютні та фінансові умови міжнародних комерційних розрахунків. Визначити валютні умови зовнішньоторгових контрактів, види платежу, форми розрахунку, а також засоби розрахунку.

14. Визначити питому вагу ЗЕД в загальному обсязі випуску товарів (послуг) та показати її в динаміці (з наведенням коментарів).

15. Проаналізувати питому вагу прибутку в динаміці.

16. Описати і зробити критичне оцінювання системам і методам стимулювання ЗЕД підприємства.

17. Надати характеристику організації роботи підприємства зі своїми представництвами (якщо вони є), комісіонерами, агентами, торговими фірмами.

Усі аналітичні розрахунки, моделі, матеріали таблиць, графічні ілюстрації повинні супроводжуватись висновками, які дозволяють з'ясувати сутність управлінських та економічних процесів, що спостерігаються в організації, їх особливості та тенденції розвитку, поглиблений аналіз яких допомагає виявити невикористані резерви.

Студент під час виконання аналізу стану ЗЕД підприємства повинен розуміти, що головною умовою проведення зовнішньоекономічної операції є її ефективність, тому в дипломній роботі в обов'язковому порядку повинні бути наведені фактичні дані за всіма показниками відповідно до операцій, що здійснюються.

На рівні підприємства економічну ефективність зовнішньо-торговельних операцій сприймають як ступінь збільшення доходу від них. А критерієм економічної ефективності є прибуток як основа міри ефективності.

Наступним етапом аналізу ЗЕД є ретельне оцінювання міжнародної контрактної діяльності підприємства. У ході аналізу виконання зобов'язань за торговими угодами з'ясовується (як мінімум за останні три роки):

- кількість та загальна сума укладених угод;
- кількість та сума виконаних угод;
- кількість, види та сума прострочених контрактів;
- причини неповної реалізації угод і порушень термінів поставок товарів (послуг).

Проведення аналізу також містить:

- визначення виконання зобов'язань за вартістю, фізичним обсягом та ціною експортованих/імпортованих товарів;
- визначення виконання зобов'язань за термінами їх поставок та якістю;

- установлення факторів і величин їх впливу на економічні показники;
- з'ясування причин недовиконання зобов'язань за позиціями.

Аналіз контрактної діяльності закінчується визначенням *базових і валютних умов зовнішньоекономічних угод, видів платежів, форм розрахунків*. Обов'язковим додатком до дипломної роботи мають бути реальної контракти.

Аналізу також підлягають організаційна та кадрова складові здійснення ЗЕД.

Аналіз організаційної складової здійснюється на основі існуючих структурних підрозділів підприємства, на які покладено виконання функцій менеджменту ЗЕД. Аналізуються такі функції: стратегічна, функція планування, організаційна функція в частині розподілу робіт, необхідних для здійснення ЗЕД, функція маркетингу щодо ЗЕД, функція адміністрування, функція обліку, мотиваційна функція і функція контролю. Розкриваються конкретні функції підрозділів, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю, наводяться дані про їх кадровий склад та посадові інструкції персоналу, забезпеченість необхідним обладнанням, оцінюється ділова, морально-психологічна атмосфера, культура взаємовідносин, робота з документами, їх коректність, ефективність. Обґрунтовується вплив діяльності цих підрозділів на роботу організації (установи) загалом.

Кадрова складова розкривається через кількісний і професійний склад працівників, у яких у службових (посадових) обов'язках означені роботи, пов'язані зі здійсненням ЗЕД. Наводяться також освітні дані працівників підрозділів ЗЕД та їх відповідність займаній посаді. Характеризується робота з персоналом, рівень використання економічних, адміністративних та соціально-психологічних методів, форми здійснення контролю, їх ефективність. Наводяться форми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, кар'єрного просування, адаптації персоналу до умов, що визначаються зовнішньоекономічною діяльністю організації, рівень інформаційного забезпечення співробітників. Особливо здобувач повинен звернути увагу на якісні характеристики працівників, які ведуть переговори з потенційними контрагентами з приводу підписання міжнародних контрактів.

Під час написання цього параграфу випускник має продемонструвати уміння здійснювати правильне узагальнення накопиченого фактичного матеріалу, групування та оброблення даних, на основі яких проводиться кваліфікований аналіз, обґрунтовуються пропозиції.

У цьому параграфі висвітлюється стан досліджуваної проблеми в організації. Здобувач, використовуючи різноманітні методи аналізу досліджує сутність, особливості, динаміку та перспективи того економічного явища, яке є об'єктом і предметом дослідження бакалаврської роботи. Відповідно, параграф повинен містити: опис, характеристику сучасного стану досліджуваного питання на підприємстві, діагностування діяльності підприємства щодо обраного напрямку дослідження.

Логічним завершенням діагностування повинно бути формулювання напрямів вирішення проблемних питань та узагальнення можливостей досягнення підвищення основних показників зовнішньоекономічної діяльності. Більш того, результати аналізу повинні стати підґрунтям для рекомендацій щодо підвищення ефективності ЗЕД за рахунок обраного напрямку дослідження, які буде подано в третьому розділі роботи.

Після кожного параграфа здобувач обов'язково повинен робити висновки, які дозволяють логічно перейти до викладання наступного параграфа.

Особливе значення у другому розділі дипломної роботи має правильне узагальнення накопиченого фактичного матеріалу, групування та оброблення даних, на основі яких проводиться кваліфікований аналіз, обґрунтовуються пропозиції.

Другий розділ випускної роботи бакалавра закінчується висновками, які формулюються за результатами проведеного аналізу зовнішньоекономічної діяльності та їх співставленням з теоретичними дослідженнями, які були проведені у першому розділі роботи. Також на підставі проведеного дослідження (перший розділ) і аналізу діяльності підприємства (другий розділ) необхідно обґрунтувати подальше вдосконалення або вирішення проблеми, сформульованої в випускній роботі бакалавра.

Третій розділ дипломної роботи (до 5 сторінок) – **рекомендаційний** – це пропозиції щодо вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності підприємства відповідно до напрямку дослідження. Пропозиції надаються на основі співставлення того, що є в практиці роботи організації зі сформульованим у першому (теоретичному) розділі еталоном (макетом) рішення проблеми, а також висновками, зробленими в другому (аналітичному) розділі щодо стану зовнішньоекономічної діяльності організації, що є підставою для тезисного викладання конкретних пропозицій рішення досліджуваної проблеми в організації.

Кожна пропозиція повинна мати обґрунтування на основі аналізу, проведеного у попередніх розділах, – виявлених відхилень, проблем та недоліків – з розробкою конкретних рекомендацій, пропозицій, моделей управління параметрами розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Рекомендації мають базуватися на основних теоретичних положеннях, методичних підходах, методичному інструментарії, що викладені у першому розділі, а також висновках здійсненого у другому розділі аналітичного дослідження стану ЗЕД підприємства (організації).

4.3. Висновки

Висновки і пропозиції містять перелік основних напрямів розвитку об'єкта і предмета дослідження. У висновках викладаються найважливіші наукові та практичні результати, отримані протягом написання кожного із розділів дипломної роботи, а також визначається їх практична значущість для підприємств, організацій, установ України. Під час написання висновків рекомендується дотримуватися послідовності проведеного в роботі дослідження та вирішених завдань, відображених у вступі роботи. У висновках також наводиться визначення позитивних і негативних сторін питань, що розглядаються, можливість практичного використання отриманих результатів.

4.4. Список використаних джерел

До списку використаних джерел треба включати не тільки ті, що цитуються або згадуються в роботі, але і ті, з якими здобувач ознайомився в процесі її підготовки, включаючи літературу зарубіжних авторів (не менше двох джерел). До списку додають публікації студента за темою роботи (статті, тези доповідей на конференціях). Список використаних джерел має становити не менше 70 найменувань.

4.5. Додатки

Додатки розташовують після переліку використаних джерел з нової сторінки. Додатки містять матеріал, що:

є необхідним для повноти роботи, але його включення в основну частину роботи може змінити впорядковане і логічне уявлення про роботу;

доповнює основний текст роботи та має самостійне науково / довідкове значення;

через великий обсяг не може бути послідовно розміщений в основній частині роботи.

У додатки можуть бути вміщені:

текстові документи та їх копії, додаткові ілюстрації, графіки, рисунки або таблиці;

матеріали, що через великий обсяг, специфіку викладу або форми подання не можуть бути внесені в основну частину (наприклад, звітність, інструкції, протоколи, плани);

формули, розрахунки, використані під час розроблення економіко-математичної моделі;

копії публікацій за темою дипломної роботи;

довідки про використання або впровадження результатів магістерської роботи.

5. Порядок проходження нормо контролю

Повністю готову роботу (у непереплетеному вигляді), комплект документів здобувач подає на нормоконтроль. Графік нормоконтролю і персональний склад контролерів затверджує випускова кафедра.

Вимоги щодо подання дипломної роботи для проходження нормоконтролю:

1. Підписи на титульному аркуші не ставляться.

2. Послідовність перших сторінок дипломної роботи має бути такою: титульний аркуш, завдання, подання, реферат (українською, російською і другою іноземною мовами), зміст, далі – сама робота. Нумерація сторінок проставляється із другої сторінки вступу.

3. Дипломна робота на нормоконтроль подається за наявності на листі "завдання" підписів виконавця, керівника роботи. Підписи виконавця, керівника роботи, контролера ставляться на листі-завданні. Підписи проставляються чорними чорнилами.

4. Документи (довідки з бази практики, рецензія і відгук керівника, довідка про перевірку на плагіат) повинні бути покладені в конверт.

5. Електронний варіант дипломної роботи на електронному носії (CDR/RW) є обов'язковим. Дипломна робота в електронному варіанті повинна бути набрана в одному файлі. Назва файлу на електронному носії

повинна відповідати прізвищу студента. В окремих файлах можуть міститися документи, що додаються до роботи та графічний матеріал.

У додатку Л наведено пам'ятку щодо оформлення дипломної роботи.

Контролер із нормоконтролю у присутності здобувача перевіряє відповідність роботи вимогам до змісту й оформлення.

Відмітка про проходження нормоконтролю проставляється на листку-завданні до роботи. Якщо зауваження несуттєві, то контролер ставить відмітку одразу, якщо суттєві – після їх усунення.

Допускається до проходження нормоконтролю нумерувати сторінки в правому верхньому кутку олівцем, зважаючи на можливі зміни тексту роботи. Потім їх можна проставити чорною ручкою. У роботі після її можливого доопрацювання проставляються сторінки і далі вона зшивається у тверду обкладинку.

До подання на підпис завідувачу кафедри для допуску до захисту робота повинна бути переплетена.

Після підпису завідувача кафедри дипломна робота, ілюстративний матеріал і всі документи подаються секретарю екзаменаційної комісії.

6. Підготовка ілюстративного матеріалу до захисту

Ілюстративний матеріал до захисту дипломної роботи готується у вигляді презентації за допомогою редакторів PowerPoint або Microsoft Word у загальній кількості 6 – 7 плакатів.

Вимоги до презентації:

титульний аркуш, який має містити тему роботи, прізвище студента, прізвище керівника;

другий аркуш – опис мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження;

наявність загального заголовку плаката, що виконується літерами висотою 25 – 40 мм не більше ніж у два рядки;

таблиці, графіки, діаграми (якщо їх на аркуші кілька) повинні мати окремі заголовки, які виконуються літерами висотою 15 – 25 мм.

Ілюстративний матеріал готується також у шести екземплярах на аркушах формату А4, підписується виконавцем та керівником дипломної роботи (*додаток М*).

Ілюстрації повинні, по-перше, відобразити основні результати, що досягнуті в роботі, і, по-друге, бути погоджені з матеріалом, що викладається.

Під час використання схем важливо забезпечити їх візуальне сприймання членами комісії. Ілюстративний матеріал повинен містити нумерацію плакатів і мати назви. Недбало оформлені, погано розроблені схеми, наявність помилок у них, погіршують враження від захисту та впливають на комісію негативно.

7. Захист дипломної роботи

Захист робіт проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії, яка створюється та діє у порядку, визначеному спеціально вповноваженим центральним органом виконавчої влади України у галузі освіти і науки.

Оцінювання рівня якості підготовки здійснюють члени екзаменаційної комісії на основі встановлених правил, принципів, критеріїв, системи і шкали оцінювання.

Об'єктом оцінювання якості підготовки є сукупність знань, набутих вмінь і навичок, сформованої системи професійних компетентностей, відтворених у процесі виконання і захисту дипломної роботи.

Оцінювання рівня якості підготовки здійснюється членами екзаменаційної комісії на основі принципів: об'єктивності, індивідуальності, комплексності, етичності, диференційованого та компетентнісного підходу з урахуванням набутої системи типових універсальних (базових) і спеціальних професійних компетентностей, які відображають результати навчання (компетентності) за складовими, визначеними у стандарті.

У процесі підготовки до захисту дипломної роботи здобувач повинен скласти доповідь і погодити її з керівником роботи.

Час захисту одного студента не повинен перевищувати 20 хвилин. Для доповіді здобувачу надається **5 хвилин**.

Доповідь містить зазвичай стислу узагальнену інформацію, що викладена у дипломній роботі. Протягом доповіді студент має посилатися на ілюстративну частину своєї роботи для більш повного розкриття змісту проведеного дослідження та подання отриманих результатів.

Доповідь має містити:

повне найменування теми дипломної роботи й обґрунтування її актуальності;

мету і завдання, визначені студентом під час розроблення дипломної роботи;

результати проведених аналітичних досліджень;

виявлені напрями і можливості оптимізації предмета дослідження на прикладі бази виробничої практики;

висновок про можливість реалізації пропозицій дипломної роботи і їх подальший розвиток.

Перед захистом секретар ЕК оголошує прізвище, ім'я, по батькові здобувача і керівника, а також тему дипломної роботи і передає дипломну роботу голові комісії.

Після цього слово для доповіді надається здобувачу вищої освіти. Доповідь рекомендується починати словами: "Шановні члени екзаменаційної комісії, шановні присутні! До вашої уваги пропонується дипломна робота на тему ...". Доповідь доцільно завершувати фразою: "Доповідь закінчена. Дякую за увагу".

Доповідь доцільно будувати не шляхом викладення змісту роботи за розділами, а розкриваючи логіку отримання найбільш значущих результатів. Здобувачеві необхідно врахувати такі поради під час підготовки тексту своєї доповіді: використовувати прості слова і прості стверджувальні речення; повторювати іменники, уникати займенників; не зловживати цифрами – наводити їх рівно стільки, скільки вимагається для об'єктивного погляду на проблему; записувати цифри, відділяючи кожні три знаки з правого боку крапкою; уникати непотрібних цитат – слід викладати, передусім, власні судження. Якщо захист відбувається через тривалий час після здачі роботи, то перед захистом необхідно ще раз ретельно вивчити всі матеріали, бо деякі положення і логічні міркування можуть виявитися забутими.

На захисті здобувач повинен показати не тільки знання теми, але і ступінь опанування науковим засобом мислення, логічним і статистичним аналізом проблем, що досліджуються, спроможність до самостійної наукової праці, вміння чітко і ясно викладати свої думки та висновки.

Бажано, щоб доповідь викладалася без безпосереднього читання самого тексту. Промова повинна бути ясною, граматично точною, впевненою, що зробить її зрозумілою і переконливою.

У процесі виступу з доповіддю слід прагнути до виразності, що залежить від темпу, гучності й інтонації промови. Якщо говорити квапливо, ковтаючи кінцівки слів, або дуже тихо, то якість виступу від цього дуже сильно знизиться. Спокійна, неспішна манера викладення завжди імпонує членам комісії. У ході доповіді необхідно повернутися до комісії обличчям.

Після закінчення доповіді здобувачу ставлять запитання, на які він зобов'язаний дати повні й вичерпні відповіді, демонструючи вміння швидко

орієнтуватися в різноманітних питаннях і рівень професійної підготовки, при цьому студенту дозволяється користуватися самою роботою й ілюстративними матеріалами. Питання можуть бути задані як членами ЕК, так і присутніми на захисті. Відповіді на питання повинні бути стислими і складатися, як правило, з двох-трьох речень. На питання слід відповідати впевнено і чітко. Слід давати найкоротшу зі всіх можливих відповідей і не повторювати фрагменти доповіді.

Після відповідей на питання голова ЕК інформує, що на роботу надійшла рецензія і зачитує її. Дипломнику надається прикінцеве слово, в якому він відповідає на зауваження рецензента. Після закінчення захисту Державна екзаменаційна комісія на закритому засіданні обговорює результати захисту.

ЕК оцінює роботу за 100-бальною системою згідно з рекомендаціями щодо формування бально-рейтингової оцінки виконання дипломних робіт. Орієнтовані критерії оцінювання якості дипломних робіт наведено в додатку Н.

Оцінка результатів захисту дипломних робіт здійснюється за 100-бальною системою оцінювання результатів навчання. Шкала оцінювання результатів успішності захисту наведено у (табл. 1).

Таблиця 1

Шкала оцінювання результатів захисту

100-бальна шкала	Оцінка за національною шкалою та шкалою університету	Визначення
90 – 100	Відмінно	Відмінно – відмінна відповідь, виконання роботи лише з незначною кількістю помилок
82 – 89	Добре	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками
74 – 81		Добре – в загальному правильна відповідь, робота з певною кількістю грубих помилок
64 – 73	Задовільно	Задовільно – непогано, але зі великою кількістю недоліків
60 – 63		Достатньо – відповідь, робота задовольняє мінімальні критерії
1 – 59	Незадовільно	Незадовільно

ЕК приймає рішення про присвоєння студенту-дипломнику кваліфікації бакалавра за спеціальністю "Міжнародні економічні відносини", після чого відбувається оголошення результатів захисту.

У тих випадках, коли захист дипломної роботи визнаний незадовільним, ЕК встановлює можливість допуску студента до повторного захисту з цією ж роботою з доопрацюванням, або зазначає, що він повинен написати нову роботу на іншу тему.

Для здобувача, що не подав або не захистив дипломну роботу з поважної причини, в терміни, встановлені для роботи ЕК, може бути призначене спеціальне засідання комісії впродовж того періоду, на який затверджено персональний склад ЕК.

Захищені дипломні роботи й один примірник ілюстративного матеріалу подаються в архів ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

8. Правила оформлення дипломної роботи

8.1. Загальні вимоги

Дипломну роботу друкують за допомогою комп'ютера з одного боку аркуша паперу формату А4. Абзацний відступ має бути однаковим по всій роботі і дорівнювати 5 знакам (приблизно 1,25 см).

Допускається використання аркушів формату А3 (297 x 420 мм), коли це необхідно.

Шрифт друку повинен бути чітким, стрічка – чорного кольору середньої жирності. Під час комп'ютерного набору тексту слід використовувати шрифт Times New Roman, 14 кегль. Міжрядковий інтервал – множина 1,5. Під час оформлення таблиць та рисунків допускається використання 12 розміру шрифту. Міжрядковий інтервал у таблиці може бути 1,3.

Текст дипломної роботи повинен бути надрукований з обов'язковим дотриманням таких полів (рис. 1): верхнє і нижнє – не менше 20 мм, праве – не менше 10 мм, ліве – не менше 25 мм.

У процесі виконання робіт необхідно дотримуватися рівномірної щільності, контрастності і чіткості зображення по всій роботі. У роботі повинні бути чіткі лінії, літери, цифри та інші знаки. Усі лінії, літери, цифри і знаки повинні бути однаково чорними по всій роботі.

Окремі слова, формули, знаки, що вписуються у текст, повинні бути чорного кольору, щільність вписаного тексту повинна бути максимально наближеною до щільності основного тексту.

Друкарські помилки допускається виправляти за допомогою коректора і нанесенням на тому ж місці виправленого тексту (не більше 2-х виправлень на сторінці).

8.2. Нумерація

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, ілюстрацій, таблиць, формул подають арабськими цифрами.

Номер сторінки проставляють у правому верхньому куті на відстані 10 мм від верхнього та правого країв аркушу без крапки в кінці.

Нумерувати сторінки починають із другої сторінки вступу, враховуючи попередні сторінки: титульний аркуш, завдання, зміст.

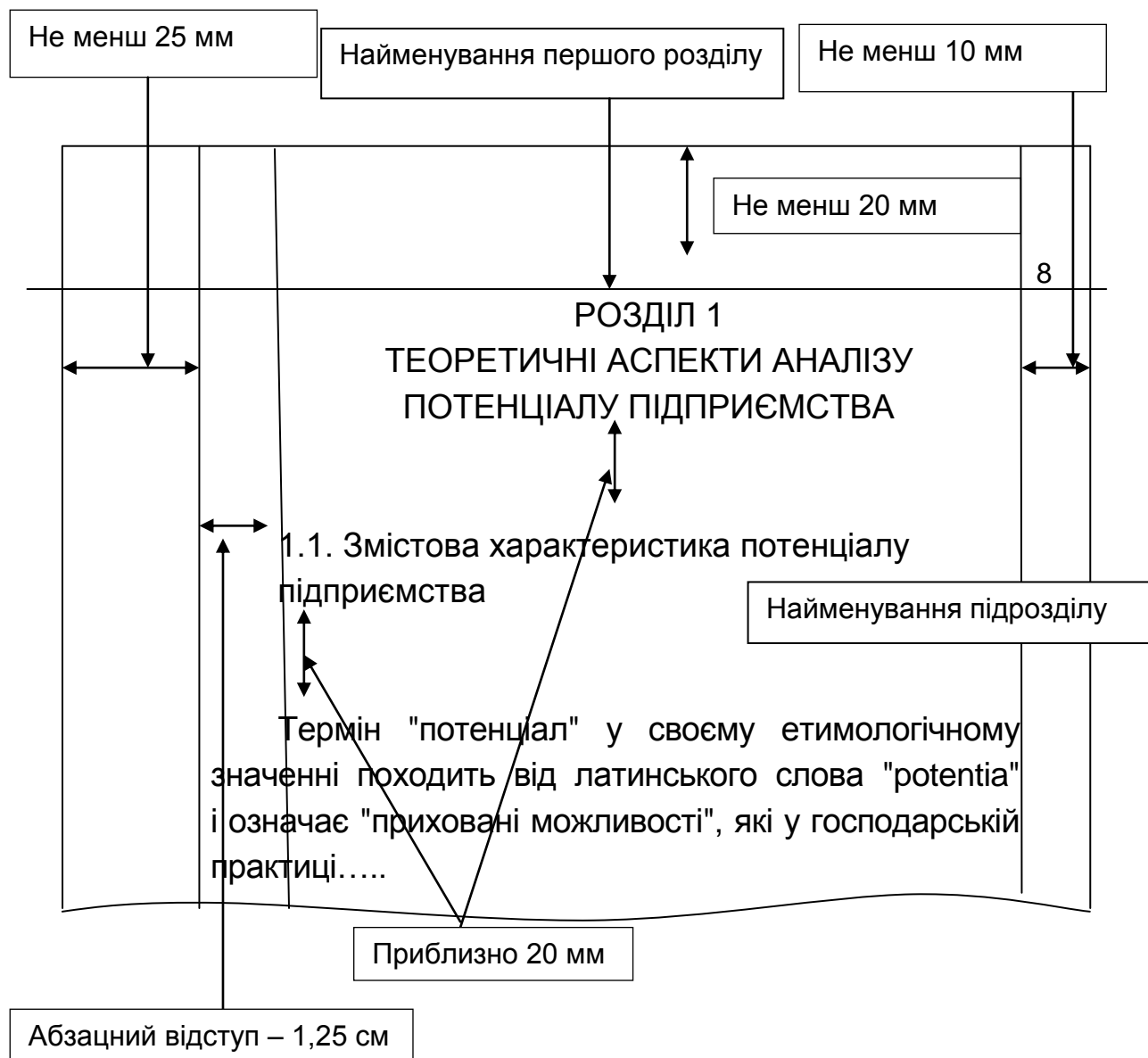

Рис. 1. Наочне подання вимог щодо оформлення дипломної роботи

8.3. Заголовки

Текст основної частини дипломної роботи поділяють на розділи та підрозділи. Кожний розділ починається номером і назвою. Заголовки структурних частин роботи "ЗМІСТ", "ВСТУП", "ВИСНОВКИ", "СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ", "ДОДАТКИ" друкують великими літерами симетрично до тексту. Кожну структурну частину дипломної роботи (вступ, розділи, висновки, список використаних джерел, додатки) треба починати з нової сторінки. Заголовки розділів і підрозділів варто починати з абзацного відступу, не підкреслюючи, без крапки наприкінці (рис. 2). Заголовки розділів слід писати великими літерами, підрозділів – друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Відстань між двома заголовками робиться такою, як у тексті. Відстань між заголовком і текстом повинна бути приблизно 20 мм. Після заголовку підрозділу на сторінці (в кінці сторінки) повинно бути не менше 3 – 4 рядків.

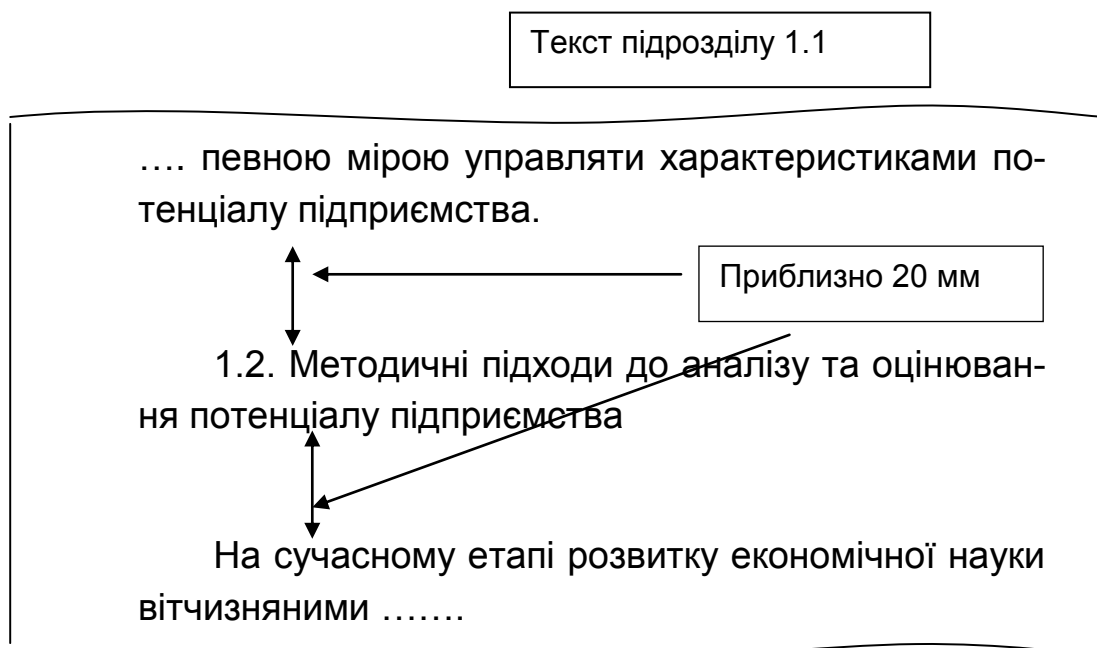

Рис. 2. Наочне подання вимог щодо оформлення підрозділів дипломної роботи

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу. Між ними ставлять крапку. В кінці номера повинна стояти крапка.

Найменування наступного підрозділу та початок його тексту розташовують на тій же самій сторінці, що і попередній підрозділ.

8.4. Переліки

У разі необхідності у тексті можуть наводитися переліки. Перед переліком ставиться двокрапка. Для першої деталізації переліку варто використовувати арабські цифри з дужкою. Наприкінці ставиться крапка з комою або двокрапка, якщо є подальша деталізація. Перед кожною позицією подальшого переліку варто ставити малу літеру українського алфавіту з дужкою або, не нумеруючи, – з абзацного відступу без геометричних прикрас (другий рівень деталізації). Наприкінці ставиться крапка з комою. Після останнього пункту переліку ставиться крапка. Переліки пишуть малими літерами з абзацного відступу (рис. 3).

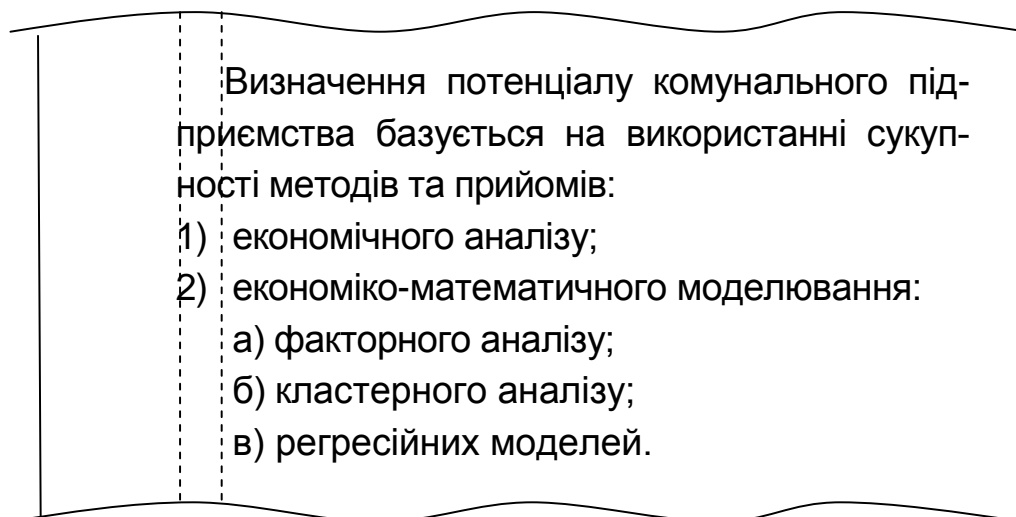
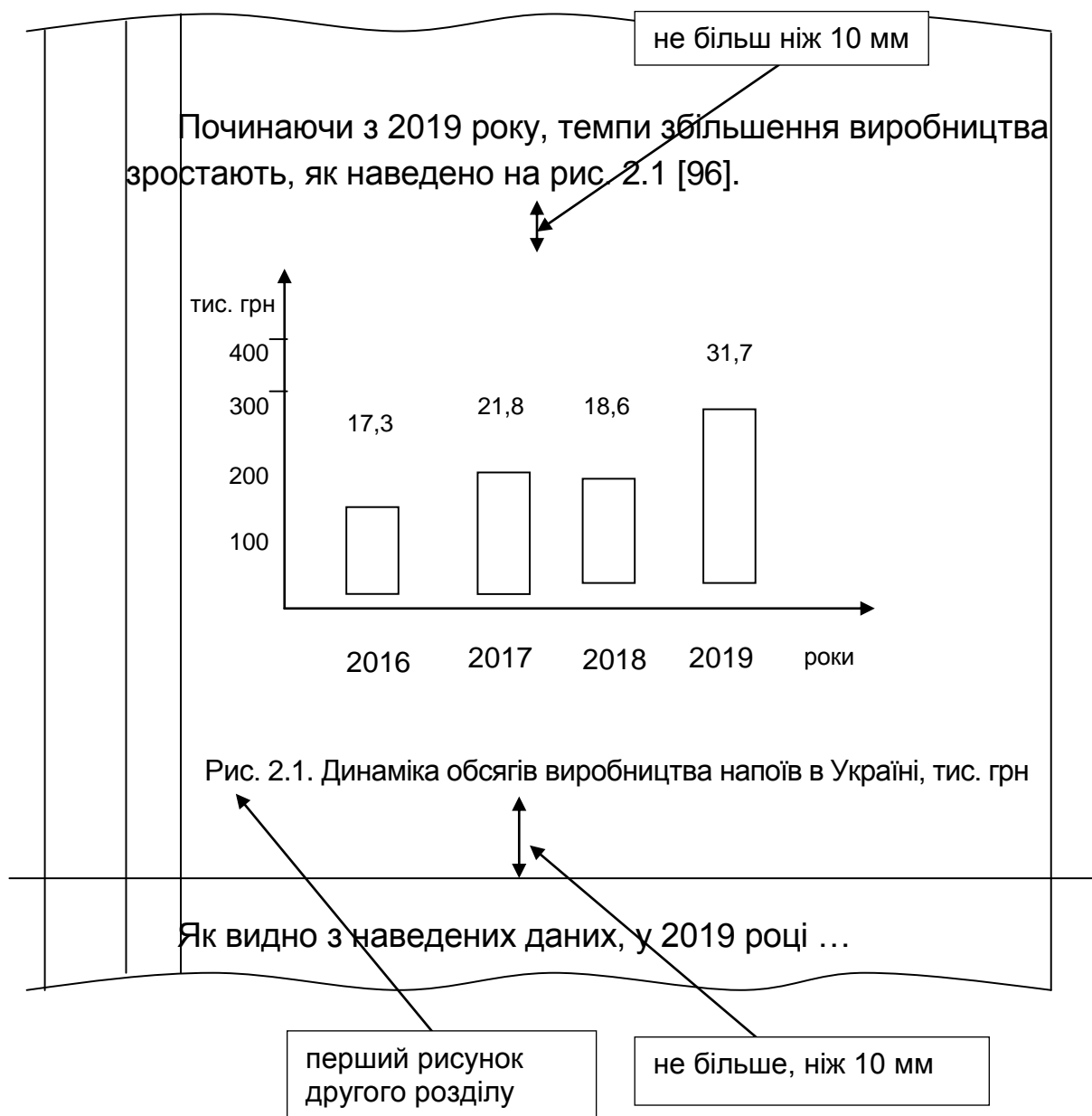

Рис. 3. Наочне подання оформлення переліку в дипломній роботі

8.5. Ілюстрації

Ілюстрації (рисунок, графік, схема) варто розташовувати безпосередньо після тексту, в якому вони згадуються вперше, або на наступній сторінці. На всі ілюстрації повинні бути дані посилання в роботі. Якщо ілюстрації створені не автором роботи, необхідно давати посилання на джерело, з якого запозичена ілюстрація. Назви схем, рисунків, графіків розташовують під ілюстрацією. Ілюстрації варто нумерувати арабськими

цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком ілюстрацій, що наводяться в додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, розділених крапкою. Наприклад: Рис. 2.1 (перший рисунок другого розділу). Відстань від тексту до ілюстрації та від ілюстрації до тексту – один рядок, якщо ілюстрація вбудовується в структуру тексту, тобто розташована не на окремій сторінці (рис. 4).

Рис. 4. Наочне подання оформлення ілюстрацій в дипломній роботі

8.6. Таблиці

Таблицю варто розташовувати безпосередньо після тексту, в якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці, якщо таблиця доволі велика для її вбудовування в структуру тексту на тій же самій сторінці. На всі таблиці повинні бути посилання в тексті.

Таблиці нумерують арабськими цифрами послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. В правому верхньому куті над відповідним заголовком розміщують надпис "Таблиця" із зазначенням її номера. Під час перенесення і частини таблиці на інший аркуш (сторінку) пишуть слова "Закінчення табл." і вказують номер таблиці, наприклад "Закінчення табл. 1.2", а роль шапки таблиці у цьому випадку відіграє цифровий порядок. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк (рис. 5).

та аналіз стану основних виробничих фондів наведені в табл. 2.2.

Не більше 10 мм

Таблиця 2.2

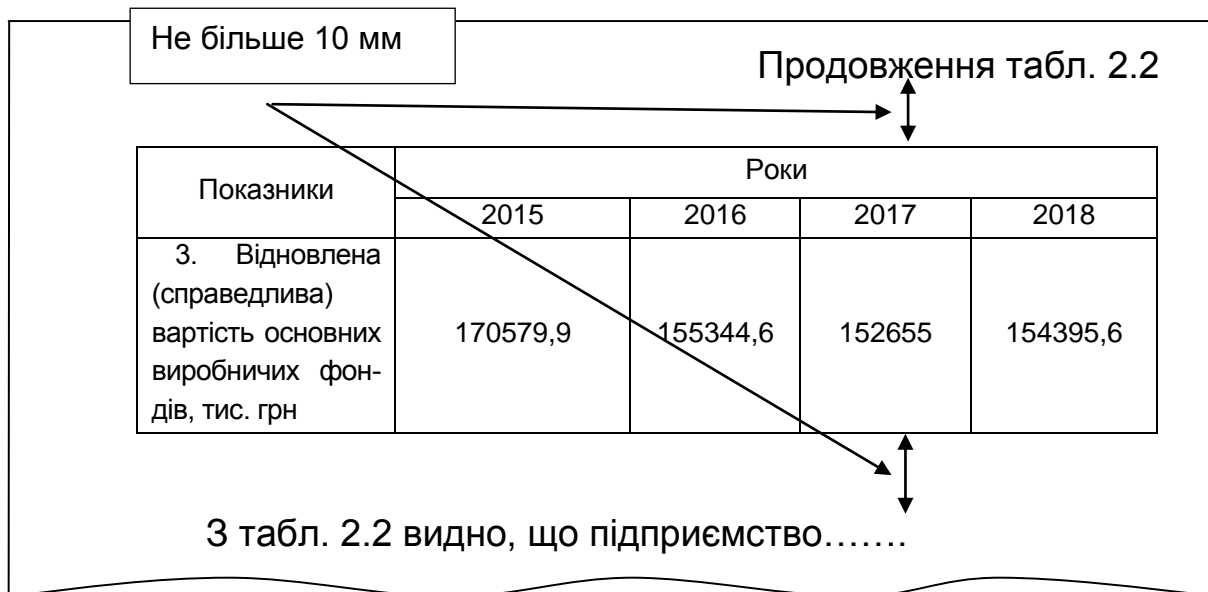
Аналіз стану основних виробничих фондів у період 2015 – 2018 рр.

Показники	Роки			
	2015	2016	2017	2018
1. Середньорічна вартість ОВФ, тис. грн	149 555,7	146 535,9	147 375,9	182 461,9
2. Темп зростання балансової вартості ОВФ	90,87	97,98	100,57	123,81

Не менше 20 мм

Рис. 5. Наочне подання оформлення таблиць в дипломній роботі

Закінчення рис. 5.

Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, наприклад: "Таблиця 1.2" (друга таблиця першого розділу). Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею симетрично до тексту. Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких.

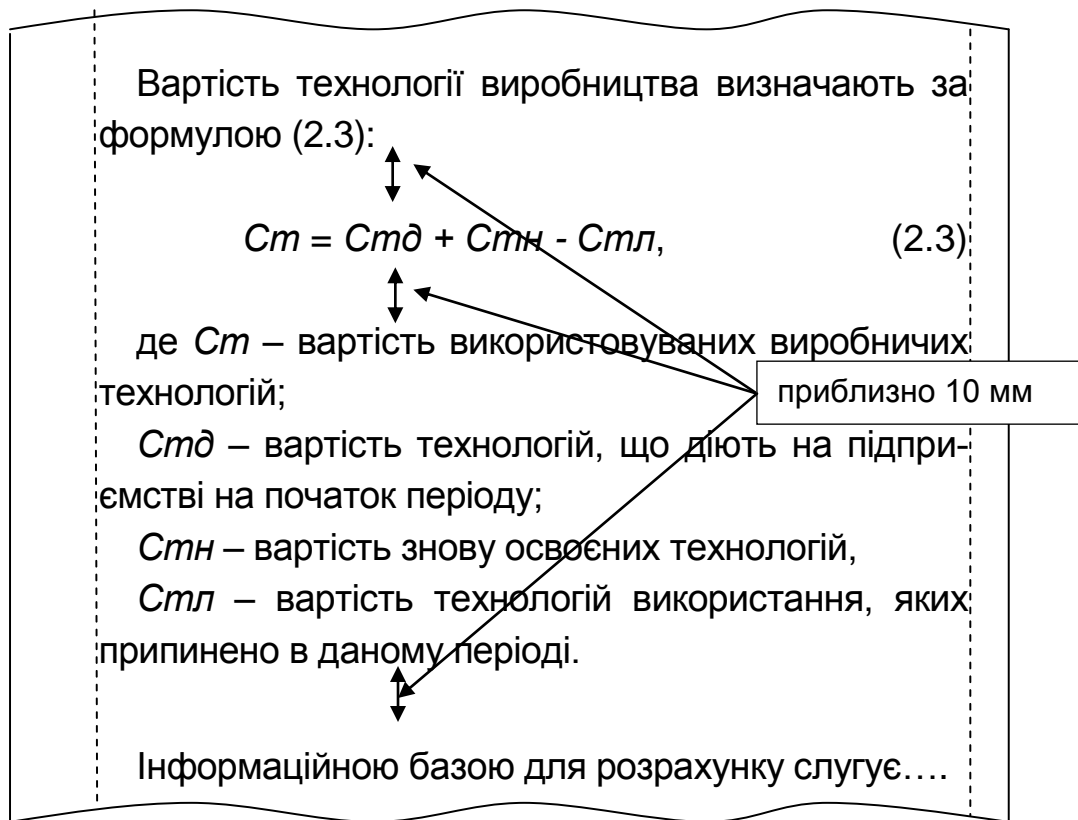
Відстань між попереднім та наступним текстом і таблицею повинна дорівнювати 1 рядку (не більше 10 мм).

8.7. Формули та рівняння

Формули і рівняння розташовують у центрі рядка безпосередньо після тексту, в якому вони згадуються.

Вище та нижче кожної формули або рівняння повинно бути залишено не менше одного вільного рядка (рис. 6).

Формули (якщо їх більше одної) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі. Нумери формул пишуть біля правого поля аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.2) (друга формула третього розділу). Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів треба подавати безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони подані у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова "де" без двокрапки.

Рис. 6. Наочне подання оформлення формул та рівнянь в дипломній роботі

Перенесення формули або рівняння на наступний рядок допускається тільки на знаках виконуваних операцій, причому знак операції на початку наступного рядка повторюють. Під час перенесення формули або рівняння на знаку операції множення застосовують знак " $\square$ ". Якщо в роботі тільки одна формула або рівняння, їх нумерують порядковою нумерацією в межах розділу. Формули, що впливають одна з одною і не розділені текстом, відокремлюють комою.

Відстань від тексту до формули і від формули або/і розшифрування формули до тексту – один рядок (приблизно 10 мм).

8.8. Посилання

Під час написання дипломної роботи здобувач повинен давати посилання на джерела та матеріали, що наводяться в роботі. Посилання дають змогу перевірити достовірність відомостей.

Посилання в тексті дипломної роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за списком літератури, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, "...у працях [1 – 7]..." або "...у роботі [5, с. 87]...", або просто вказати номер джерела біля запозиченого тексту [25].

Під час посилань на розділи, підрозділи, пункти, підпункти, ілюстрації, таблиці, формули, рівняння або додатки зазначають їх номери. Наприклад:

"...у розділі 2..."

"... дивися підрозділ 2.4..."

"...відповідно до підрозділу 2.3..."

"...на рис. 1.5..."

"...у табл. 3.2..."

"...згідно з табл. 3.2..." або "...виходячи із табл. 3.2... "

"...(див. табл. 3.2) ..."

"...за формулою (3.5)..."

"... у рівняннях (1.9) – (1.12)..."

"...у додатку Б..." або "...(додаток Б).

8.9. Список використаних джерел

У список включають усі літературні джерела, на які були посилання в тексті дипломної роботи. При цьому слід дотримуватися такого порядку щодо розташування літературних джерел:

нормативно-правові матеріали, наукова, навчально-методична та спеціальна література (у тому числі газетні та журнальні статті), видана українською та російською мовами в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків;

література, видана іноземними мовами;

Інтернет-ресурси за абеткою.

Відомості щодо літературних джерел, включених до списку, слід наводити згідно з вимогами державного стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання".

Нумерують літературні джерела арабськими цифрами із крапкою згідно з їхнім порядковим номером у переліку.

Рекомендована загальна кількість позицій у списку літератури має бути не менше ніж 70 джерел. Приклад оформлення списку використаних джерел наведено в додатку П.

8.10. Додатки

Додатки оформлюють як продовження роботи, у вигляді окремої частини та розміщуються у порядку появи посилань на них у тексті.

Додатки повинні мати титульний аркуш, на якому по центру великими літерами слід написати слово "ДОДАТКИ". Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований зверху симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком рядковими літерами з першої великої повинно бути написане слово "Додаток" і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Наприклад, додаток А, додаток Б і т. д.

Додатки повинні мати спільну з рештою дипломної роботи наскрізну нумерацію сторінок.

За необхідності текст додатків може поділятися на розділи, підрозділи, пункти і підпункти, які слід нумерувати в межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять означення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; Б.2.1 – підрозділ 2.1 додатка Б; В.4.1.1 – пункт 4.1.1 додатка В; К. 1.2.3.4 – підпункт 1.2.3.4 додатка К.

Ілюстрації, таблиці, формули та рівняння, що є в тексті додатка, слід нумерувати в межах кожного додатка, наприклад, рисунок А.2 – другий рисунок додатка А; таблиця А.1 – перша таблиця додатка А; формула (Б.1) – перша формула додатка Б.

У посиланнях у тексті додатка на ілюстрації, таблиці, формули, рівняння рекомендується писати: "... на рис. А.1 ...", "... на рис. В.1 ..." – якщо рисунок єдиний у додатку В; "... в таблиці Г.3 ...", або "... в табл. А.3..."; "... за формулою (В.1)...", "... у рівнянні Д.2 ...".

Якщо в дипломній роботі як додаток використовується документ, що має самостійне значення й оформлюється згідно з вимогами до документа даного виду, та його копію вміщують у роботі без змін в оригіналі. Перед копією документа вміщують аркуш, на якому посередині

друкують слово "ДОДАТОК__" і його назву (за наявності), праворуч у верхньому куті аркуша проставляють порядковий номер сторінки. Сторінки копії документа нумерують, продовжуючи наскрізну нумерацію сторінок магістерської дипломної роботи (не займаючи власної нумерації сторінок документа).

Рекомендована література

1. ДСТУ 3008 – 95. Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення. – Київ : Держстандарт України, 1995. – 36 с.
2. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання". – Київ : Держстандарт України, 1996. – 40 с.
3. Загорський В. С. Ієрархічна система експертизи дисертаційних робіт: економічні спеціальності / авт.-упор. В. С. Загорський, О. М. Тищенко. – Харків : ВД "ИНЖЕК", 2008. – 112 с.
4. Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців / укл. М. В. Афанасьєв ; [під наук. керівн. докт. екон. наук, проф. В. С. Пономаренка]. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 244 с.
5. Пономаренко В. С. Тимчасове положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" / В. С. Пономаренко, М. В. Афанасьєв. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2013. – 144 с.
6. Пушкарь А. И. Основы научных исследований и организации научно-исследовательской деятельности : учебное пособие / А. И. Пушкарь, Л. В. Потрашкова. – 2-е изд., стереотип. – Харьков : ИД "ИНЖЕК", 2008. – 280 с.

Додатки

Додаток А

Рекомендована тематика дипломних робіт

1. Розвиток міжнародної співпраці в галузі економіки (торгівлі, туризму) міста Харкова.
2. Реалізація стратегії міста Харкова з питань європейської інтеграції.
3. Установлення партнерських зв'язків з містами зарубіжних країн.
4. Активізація міжнародної інформаційної (економічної, культурної) співпраці міста Харкова.
5. Просування на зовнішній ринок продукції суб'єктів господарювання міста Харкова.
6. Покращення кредитного рейтингу міста Харкова шляхом проведення іміджевих проєктів міжнародного рівня.
7. Розвиток інфраструктурних проєктів міста Харкова за підтримки міжнародних агентств.
8. Міжнародна інвестиційна діяльність та іміджеві проєкти міста Харкова.
9. Формування позитивного міжнародного іміджу Харкова.
10. Методичне забезпечення міжнародного маркетингу в організації.
11. Інформаційно-аналітичне забезпечення маркетингових досліджень суб'єктів міжнародного бізнесу.
12. Стратегічний менеджмент у зовнішньоекономічній діяльності підприємства.
13. Управління зовнішньоекономічною діяльністю фірми.
14. Система управління ризиками в міжнародній компанії.
15. Стратегії створення і розвитку брендів на міжнародному ринку.
16. Міжнародна логістика та управління ланцюгами поставок.
17. Інструменти забезпечення міжнародної конкурентоспроможності підприємства.
18. Діагностика експортного потенціалу підприємства.
19. Система маркетингової інформації в міжнародному бізнесі.
20. Корпоративна культура як основа успішного розвитку міжнародної компанії.
21. Організація управління міжнародною діяльністю підприємства.
22. Формування системи маркетингової комунікації в міжнародному бізнесі.
23. Управління людськими ресурсами в умовах міжнародного бізнес-середовища.
24. Особливості підбору кадрів на міжнародному підприємстві.
25. Консалтингова діяльність на міжнародних ринках нерухомості.
26. Формування зовнішньоекономічної стратегії підприємства.
27. Організаційні заходи мінімізації ризиків під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
28. Управління збутовою діяльністю підприємства-суб'єкта міжнародного бізнесу.
29. Інструменти просування продукції підприємства на зовнішні ринки збуту.
30. Особливості діяльності на міжнародних ринках транспортних послуг.
31. Інтернет-маркетинг у міжнародному бізнесі.
32. Стратегії та форми виходу підприємства на міжнародний ринок.

33. Стратегії розвитку персоналу підприємства-суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.
34. Антикризове управління в зовнішньоекономічній діяльності підприємства.
35. Маркетингові стратегії у міжнародному бізнесі.
36. Формування товарної політики підприємства на зовнішніх ринках збуту.
37. Стратегічні інструментарії управління персоналом міжнародної компанії.
38. Соціальна відповідальність міжнародного бізнесу промислової компанії.
39. Управління експортно-імпортними операціями підприємства.
40. Інструменти реалізації послуг у міжнародній діяльності підприємства.
41. Бізнес-культура міжнародної діяльності підприємства.
42. Організаційне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства.
43. Організаційне забезпечення міжнародної маркетингової діяльності.
44. Технологій управління персоналом у міжнародному бізнесі.
45. Інструменти реалізації конкурентної політики на міжнародному ринку.
46. Формування міжнародної комунікаційної політики фірми.
47. Управління маркетингом підприємства-суб'єкта міжнародного бізнесу.
48. Структурні зміни під час злиття чи поглинання у транснаціональних компаніях.
49. Вибір стратегії ціноутворення для експортної продукції підприємства.
50. Стратегічне позиціонування підприємства на міжнародному ринку.
51. Формування бізнес-комунікацій підприємства-суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.
52. Кадрове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
53. Управління конкурентоспроможністю продукції українського товаровиробника на світовому ринку.
54. Планування експортно-імпортних операцій.
55. Управління фінансовими потоками міжнародної фірми в сучасних умовах.
56. Стратегічне планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
57. Маркетингові інструменти розширення зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
58. Забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємства.
59. Міжнародні бізнес-комунікації підприємства.
60. Організація міжнародної логістичної діяльності підприємства.
61. Торгівля послугами підприємства на зовнішніх ринках.
62. Розвиток інтернет-маркетингу в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю.
63. Фінансове забезпечення міжнародної конкурентоспроможності підприємства.
64. Мотиваційний потенціал розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
65. Міжнародний бізнес у сфері прав інтелектуальної власності.
66. Сучасні методи оцінювання ринкових ризиків у міжнародному бізнесі.
67. Механізми фінансування міжнародних торговельних контрактів.
68. Залучення зовнішніх джерел фінансування міжнародними компаніями.
69. Особливості міжнародного бізнесу компаній наукоємних і високотехнологічних галузей України.

70. Інформаційна економіка та Інтернет-технології у міжнародному бізнесі.
71. Міжнародний ринок нафти (газу, металів) як об'єкт міжнародного бізнесу.
72. Міжнародні грошові потоки трудових мігрантів в економіці України (або країна за вибором).
73. Міжнародні фінансові центри і їх роль у міжнародному бізнесі.
74. Посередницька діяльність у зовнішній торгівлі як форма міжнародного бізнесу.
75. Фінансова стратегія міжнародних компаній під час злиття і поглинаннях.
76. Факторинг як спосіб управління ризиками компанії в міжнародному бізнесі.
77. Порівняльний аналіз критеріїв визначення рейтингу банків провідних міжнародних кредитних агенцій.
78. Управління валютними ризиками у зовнішньоекономічній діяльності.
79. Сучасні інструменти міжнародних фінансових ринків.
80. Хеджування від валютних ризиків у міжнародній торгівлі.
81. Страхування фінансових ризиків у зовнішньоекономічній діяльності.
82. Сучасні інструменти фінансового забезпечення зовнішньоекономічній діяльності .
83. Проектне фінансування у міжнародній підприємницькій діяльності.
84. Валютно-курсова політика Національного банку України та її вплив на зовнішньоекономічну діяльність українських компаній.
85. Оцінювання ефективності міжнародної маркетингової стратегії фірми.
86. Система маркетингової інформації в міжнародному бізнесі.
87. Міжнародна практика використання фірмами *public relations* та *publicity* в умовах глобалізації конкуренції.
88. Зовнішнє середовище міжнародного маркетингу та його роль в процесі інтернаціоналізації діяльності фірми.
89. Особливості міжнародної маркетингової діяльності (на прикладі окремих корпорацій, фірм, галузей або країн).
90. Торговельні посередники та їх роль у міжнародній діяльності фірми
91. Маркетингова концепція організації ефективної системи управління міжнародним бізнесом.
92. Маркетингові концепції формування системи менеджменту фірми.
93. Практика проведення міжнародних інжинірингових операцій.
94. Фінансовий менеджмент зовнішньоекономічній діяльності фірми.
95. Інноваційна складова в системі міжнародного менеджменту фірми.
96. Валютно-фінансове середовище міжнародного бізнесу.
97. Особливості розвитку міжнародного венчурного бізнесу в Україні.
98. Інформаційні технології як чинник міжнародної конкурентоспроможності компанії.
99. Зв'язки з громадськістю в міжнародному бізнесі та їх технологія.
100. Процедури міжнародного аудиту під час здійснення інвестиційних проєктів.
101. Інвестиційна діяльність міжнародних фінансових інститутів системи Організації Об'єднаних Націй.

102. Інвестиційна діяльність Європейського банку реконструкції та розвитку.
103. Інвестиційна діяльність міжнародних приватних фінансових інститутів та венчурних компаній.
104. Науково-технологічні перспективи розвитку економіки *(на прикладі конкретної країни)*.
105. Сучасні тенденції розвитку посередницьких послуг на міжнародному страховому ринку.
106. Міжнародні інвестиційні проєкти Європейського банку реконструкції та розвитку: стратегія планування і практика здійснення.
107. Страхування ризиків міжнародних вантажних перевезень.
108. Проєктний менеджмент як вид корпоративного менеджменту.
109. Організація системи ІР у міжнародній компанії.
110. Корпоративна екологічна відповідальність як сучасна риса міжнародного бізнесу.
111. Корпоративна соціальна відповідальність як сучасна риса міжнародного бізнесу.
112. Захист прав споживачів у міжнародному менеджменті.
113. Інформаційні технології в сучасному міжнародному менеджменті.
114. Державно-приватне партнерство на національному та міжнародному рівнях.
115. Стратегія розвитку організаційної структури управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства.
116. Формування стратегії зовнішньоекономічного розвитку підприємства.
117. Розроблення конкурентоспроможної експортної стратегії підприємства.
118. Стратегічне планування міжнародного маркетингу.
119. Стратегічне управління експортним потенціалом підприємства.
120. Розроблення зовнішньоекономічної стратегії бізнесу підприємства на основі реінжинірингу.
121. Формування стратегії диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
122. Управління зовнішньоекономічною діяльністю торгово-посередницьких організацій.
123. Організація процесу управління діловою активністю міжнародної туристичної фірми.
124. Організація зовнішньоекономічної діяльності підприємства на основі інжинірингу.
125. Організація процесу управління зовнішньоекономічними операціями на підприємстві.
126. Управління організацією міжнародних експрес-перевезень.
127. Формування системи товаропросування на зовнішньому ринку.
128. Створення організаційно-економічних умов виходу підприємства на зовнішній ринок.

Закінчення додатка А

129. Формування механізму сприяння залученню іноземних інвестицій підприємствами – партнерами Торгово-промислових палат.
130. Використання іноземних кредитних ліній у зовнішніх зв'язках підприємства.
131. Інформаційна підтримка зовнішньоекономічної діяльності (регіону, організації).
132. Мінімізація податкових витрат у зовнішньоекономічній діяльності.
133. Методично-організаційні засади використання реінжинірингу в управлінні підприємством.
134. Організація франчайзингових компаній закордонних фірм.
135. Тема може бути запропонована студентом (або відредагована з переліку запропонованих) за погодженням з науковим керівником.

Приклад плану дипломної роботи

Тема: **Стратегічний менеджмент міжнародної компанії**

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ МІЖНАРОДНОЇ КОМПАНІЇ

1.1. Особливості стратегічного менеджменту в міжнародних компаніях

1.2. Досвід використання багатонаціональних та глобальних стратегій відомими компаніями світу

1.3. Міжнародні стратегії сучасних українських компаній

Висновки за розділом 1

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ БІЗНЕС-ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ КОМПАНІЇ ТА ЇЇ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

2.1. Характеристика міжнародної компанії

2.2. Аналіз умов бізнес-діяльності міжнародної компанії / Аналіз галузі, зовнішніх факторів/особливостей бізнес-середовища міжнародної компанії

2.3. Аналіз стратегічного менеджменту міжнародної компанії

2.4. Оцінювання факторів розвитку стратегічного менеджменту міжнародної компанії

2.5. Методичне забезпечення аналізу стратегічного інструментарію управління міжнародною компанією

.....

.....

Висновки за розділом 2

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ... (ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ КОМПАНІЇ)

Висновки за розділом 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Приклад заяви на затвердження теми дипломної роботи

Завідувачу кафедри
Міжнародних економічних відносин
професору Отенко І. П.
студента(ки) 4 курсу
групи _____
спеціальності
292 "Міжнародні економічні
відносини"
(П. І. Б. повністю)

Заява

Прошу затвердити тему дипломної роботи освітнього рівня "бакалавр": "_____".

Керівником дипломної роботи прошу призначити канд. екон. наук, доцента _____.

20.09.2020 р.

Підпис студента

Узгоджено:

Керівник роботи

Підпис

канд., екон. наук, доцент
_____

Завідувач кафедри

підпис

професор Отенко І. П.

До заяви додаються:

1. Розгорнутий план (за підписом виконавця та керівника дипломної роботи)
2. Графік виконання та захисту дипломної роботи (за підписом виконавця)

Структура ілюстративного матеріалу для попереднього розгляду результатів дипломної роботи

Для попереднього розгляду та контролю стану виконання дипломної роботи студент готує такі матеріали:

1. Титульний аркуш дипломної роботи (за підписом студента та керівника), 1 стор.
2. Реферат (містить стислий опис фактично виконаної роботи), 1 стор.
3. Зміст дипломної роботи (із обов'язковим зазначенням обсягів виконаної роботи за розділами та підрозділами, кількості відведених сторінок), 1 стор.
4. Вступ, 2 стор.
5. Дипломна робота у фактично виконаному обсязі (чернетка) в окремій папці.

Приклад пояснювальної записки

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

БАКАЛАВР

(освітній ступінь)

на тему: "ТЕМА"

Виконав(-ла): студент(-ка) 4 курсу
групи 6.01.292.17.01(2,3),
спеціальності 292
"Міжнародні економічні відносини"
освітньої програми "Міжнародний біз-
нес"
Прізвище, ініціали студента
Керівник: докт. екон. наук (канд. екон.
наук), професор (доцент) прізвище,
ініціали керівника
Рецензент: посада, підприємство
Прізвище, ініціали

Харків – 2021

Приклад завдання на дипломну роботу

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

Факультет міжнародних відносин і журналістики
Кафедра міжнародних економічних відносин

Освітній ступінь "бакалавр"
Спеціальність 292 "Міжнародні економічні відносини"

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
міжнародних економічних відносин
докт. екон. наук, професор
І. П. Отенко

" _____ " _____ 20__ р.

**З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТА**

_____ (прізвище, ім'я, по батькові повністю)

1. Тема роботи _____

Керівник роботи _____,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені протоколом засідання кафедри міжнародних економічних відносин від " ____ " _____ 20__ року № ____

2. Строк подання студентом роботи " ____ " _____ 20__ року

3. Вихідні дані до роботи статистична звітність підприємства, нормативно правові та законодавчі акти України, періодичні видання, науково-методичні розробки вітчизняних та зарубіжних авторів

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки

РОЗДІЛ 1. НАЗВА РОЗДІЛУ. 1.1. Назва параграфа. 1.2. Назва параграфа

РОЗДІЛ 2. НАЗВА РОЗДІЛУ. 2.1. Назва параграфа. 2.2. Назва параграфа

РОЗДІЛ 3. НАЗВА РОЗДІЛУ.

5. Перелік графічного матеріалу

Плакат 1. Назва плаката. Плакат 2. Назва плаката..... (надати весь перелік роздаткового матеріалу)

6. Дата видачі завдання (дата наказу затвердження тем)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Розроблення плану дипломної роботи, ознайомлення з літературними джерелами за темою	11.02 – 17.02	
2	Написання теоретико-методичної частини дипломної роботи	17.02 – 09.03	
3	Написання аналітичної частини дипломної роботи	09.03 – 10.04	
4	Написання рекомендаційної частини дипломної роботи	10.04 – 24.04	
5	Перевірка чернетки дипломної роботи та внесення змін до неї керівником	24.04 – 04.05	
6	Перевірка якості дипломної роботи у системі "Антиплагіат"	04.05 – 08.05	
7	Оформлення дипломної роботи	01.05 – 10.05	
8	Нормоконтроль	10.05 – 15.05	
9	Подання голові екзаменаційної комісії щодо захисту дипломних робіт	18.05	

Студент

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Зразок подання голові екзаменаційної комісії

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ**

Направляється студент(-ка) _____ до захисту дипломної роботи за спеціальністю 292 "Міжнародні економічні відносини" на тему:

Дипломна робота і рецензія додаються.

Декан факультету _____ П.І.Б. _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Довідка про успішність

_____ за період навчання на факультеті міжнародних (прізвище, ім'я, по батькові)

відносин і журналістики з 20__ року до 20__ року повністю виконав(-ла) навчальний план за спеціальністю з таким розподілом оцінок за: національною шкалою: відмінно __%, добре __%, задовільно __%; шкалою ECTS: А __%; В __%; С __%; D __%; E __%.

Фахівець деканату _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок керівника дипломної роботи

Студент(-ка) _____ виконала дипломну роботу у повному обсязі відповідно до виданого завдання та у задані строки згідно з календарним планом. Зміст роботи, в цілому, відповідає обраній темі. Стил ь та мова викладання дипломної роботи зрозумілі. Під час написання було використано ПЕОТ та ІКТ. За результатами дослідження було опубліковано наукову статтю у фаховому збірнику наукових праць. Дипломна робота рекомендується до захисту у ЕК.

Керівник роботи _____
(підпис) (прізвище та ініціали)
" _____ " _____ 20__ року

Висновок кафедри про дипломну роботу

Дипломна робота розглянута. Студент(-ка) _____ допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії. Протокол № _____ від _____

Завідувач кафедри міжнародних економічних відносин,
докт. екон. наук, професор _____

(підпис)

І. П. Отенко _____

" _____ " _____ 20__ року

**Зразок довідок про актуальність теми дослідження
та використання результатів у діяльності підприємства**

Штамп підприємства з зазначенням
номера довідки та дати її видачі

ДОВІДКА

Видана студенту(-тці) 4 курсу групи _____ спеціальності 292 "Міжнародні економічні відносини" факультету міжнародних відносин і журналістики ХНЕУ ім. Семена Кузнеця, у тому, що виконана дипломна робота на тему: " _____ " має практичний інтерес та її результати можуть бути використані у діяльності _____.

Директор

М. П.

(ПІБ)

Пам'ятка щодо оформлення дипломної роботи

Оформлення роботи	Брошування в тверду обкладинку
Обсяг роботи	75 (без урахування додатків)
Приблизна структура роботи	Титульний аркуш завдання на дипломну роботу, подання, реферати (укр., англ. рос.), зміст – 8 стор. Вступ – 2 стор. Розділ 1 – до 15 стор. + висновки 1 стор. Розділ 2 – до 25 стор. + висновки 1 стор. Розділ 3 – до 5 стор. + висновки 1 стор. Висновки – 3 стор. Список використаних джерел Додатки
Список використаних джерел	Не менше 70 найменувань
Шрифт	Times New Roman
Розмір шрифту	14
Інтервал	1,5
Абзац	1,25 см
Поля на сторінці	Верхнє – не менше 20 мм. Нижнє – не менше 20 мм. Ліве – не менше 25 мм. Праве – не менше 10 мм.
Розташування нумерації	Правий верхній кут
Комплектація роботи	1. Титульний аркуш. 2. Завдання на дипломну роботу. 3. Подання. 4. Реферат (українською, російською та іншою іноземною мовами). 5. Зміст. 6. Вступ. 7. Основна частина. 8. Висновки. 9. Список використаних джерел. 10. Додатки. 11. Довідка про впровадження результатів досліджень. 12. Копії публікацій (статей або тез доповідей). 13. Рецензія, довідка про практичний інтерес роботи, довідка про перевірку на антиплагіат <i>(надаються окремо і в дипломній роботі не брошуруються)</i>

Приклад оформлення ілюстративного матеріалу

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Факультет міжнародних відносин і журналістики
Кафедра міжнародних економічних відносин

**ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ
ДО ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ
на тему:**

" _____ "

Керівник роботи

канд. екон. наук, доцент

_____
(прізвище та ініціали)

_____
(підпис)

Виконавець

студент (-ка) 4 курсу

групи _____

спеціальності 292 "Міжнародні економічні відносини"

факультету "Консалтинг і міжнародний бізнес"

_____
(прізвище та ініціали)

Харків, 2021

Критерії оцінювання якості дипломних робіт

Критерії	Предмет експертного оцінювання	Максимальна кількість балів
Актуальність та новизна теми дослідження	Новизна постановки проблеми	2
	Наявність замовлень від підприємства	2
	Вміння правильно поставити проблему та обґрунтувати її значущість для обраного об'єкта дослідження	5
	Постановка завдань дослідження	2
	Відповідність теми проблемам напряму підготовки за спеціальністю. Відповідність плану (змісту) роботи її темі	2
	Разом за критерієм	13
Ступінь науковості	Широта вивчення результатів попередніх досліджень даної проблеми; повнота охоплення нормативних актів, методик наукових поглядів	5
	Оригінальність теоретичного дослідження	7
	Наявність елементів наукової новизни та ступінь їх розроблення. Наукова дискусія з формування власної точки зору	15
	Логічність побудови роботи та обґрунтованість сформульованих теоретичних висновків	3
	Разом за критерієм	30
Інформаційно-методичне та програмне забезпечення	Використання адекватних теми дослідження джерел отримання необхідної інформації та її оброблення	3
	Використання інформації про діяльність підприємств-конкурентів, статистичних матеріалів іноземних країн	5
	Застосування сучасних методів дослідження та обґрунтування позиції щодо їх обрання	3
	Вдосконалення існуючих методик та методів економічних досліджень і, можливо, розроблення нових	5
	Самостійне розроблення програми для оброблення економічної інформації	3
	Разом за критерієм	19
Практична значущість, апробація результатів дослідження	Розрахунки економічного ефекту від запровадження пропозицій	6
	Рівень реальності та аргументованість розробок і пропозицій. Можливість їх використання	7
	Зв'язок із науковими дослідженнями кафедри, ВНЗ	3
	Апробація і запровадження результатів дослідження (наявність довідки про запровадження)	7
	Наявність публікацій за результатами дослідження	8
	Участь у наукових конференціях	7
	Разом за критерієм	40
Усього		100

Приклад оформлення списку використаних джерел

1. Адизес И. Управление жизненным циклом корпорации / И. Адизес. – Санкт-Петербург : Питер, 2009. – 384 с.
2. Болмэн Ли Дж. Рефрейминг организаций. Артистизм, выбор и лидерство = Reframing Organizations / Ли Дж. Болмэн, Т. Е. Дил ; [пер. с англ. И. Трифонова]. – Санкт-Петербург : Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2005. – 492 с.
3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
4. Грант Р. М. Современный стратегический анализ / Р. М. Грант; пер. с англ. под ред. В. Н. Фунтова. – 5-е изд. – Санкт-Петербург : Питер, 2008. – 560 с.
5. Куркін М. В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємства [Текст] : навч. посіб. / М. В. Куркін, В. Д. Понікаров, Д. В. Назаренко ; Харківський національний економічний університет. – Харків : ІНЖЕК, 2010. – 297 с.
6. Отенко І. П. Розвиток компетенцій підприємства на основі стратегічних знань [Текст] : монографія / І. П. Отенко, О. С. Преображенська. – Харків : ІНЖЕК, 2012. – 264 с.
7. Пономаренко В. С. Стратегічне управління організаційними перетвореннями на промислових підприємствах : наукове видання / [В. С. Пономаренко, А. М. Золотарьов, О. М. Ястремська та ін.] ; за заг. ред. докт. екон. наук, професора В. С. Пономаренка, докт. екон. наук, доцента О. М. Ястремської. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2005. – 452 с.
8. Barney J. Firm Resources and Sustained Competitive Advantage / J. Barney // Journal of Management. – 1991. – Vol. 17. – P. 99–120.
9. Richardson G. The Organisation of Industry / G. Richardson // Economic Journal. – 1972. – Vol. 82. – P. 883–896.
10. Офіційний сайт Головного управління статистики в Харківській області. – Режим доступу : http://uprstat.kharkov.ukrtel.net/ua/stat/stat_inf.

Зміст

Вступ.....	3
1. Порядок виконання та захисту роботи.....	4
2. Загальне оформлення дипломної роботи та супровідних документів	7
3. Наслідування авторських матеріалів у дипломних роботах різних освітніх ступенів	9
4. Зміст і структура дипломної роботи	10
4.1. Вступ.....	10
4.2. Основна частина дипломної роботи	12
4.3. Висновки.....	21
4.4. Список використаних джерел.....	21
4.5. Додатки.....	21
5. Порядок проходження нормо контролю.....	22
6. Підготовка ілюстративного матеріалу до захисту	23
7. Захист дипломної роботи	24
8. Правила оформлення дипломної роботи	27
8.1. Загальні вимоги.....	27
8.2. Нумерація.....	28
8.3. Заголовки	29
8.4. Переліки	30
8.5. Ілюстрації	30
8.6. Таблиці	32
8.7. Формули та рівняння	33
8.8. Посилання	34
8.9. Список використаних джерел.....	35
8.10. Додатки.....	36
Рекомендована література.....	37
Додатки.....	38

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до підготовки дипломної роботи
для студентів спеціальності
292 "Міжнародні економічні відносини"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Отенко** Ірина Павлівна
Пархоменко Наталія Олександрівна

Відповідальний за видання *І. П. Отенко*

Редактор *В. О. Дмитрієва*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2021 р. Поз. № 222 ЕВ. Обсяг 57 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

---

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*